ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 8, Sayı: 102, Mart 2020, s. 363-379

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.40381>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
31.12.2019

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.03.2020

Boriana DOGANOVA EKİM

İstanbul Aydın Üniversitesi, Psikoloji, Yüksek Lisans Öğrencisi
bdoganova@gmail.com

Prof. Dr. Kadriye Esin CANTEZ

İstanbul Kent Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi,
Psikoloji Anabilim Dalı Bölüm Başkanı
esin.cantez@kent.edu.tr

KİŞİLERİN KAYGI DÜZEYİNİN VE ÖZBENLİK SAYGILARININ; ESTETİK, PLASTİK VE REKONSTRÜKTİF OPERASYON YAPTIRMA İSTEĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİNİN İNCELENMESİ¹

Öz

Bu çalışmanın amacı; estetik, plastik ve rekonstrüktif cerrahi operasyon yaptırmak isteyen adaylar ve yaptıran vakalarda, kaygı düzeyiyle öz benlik saygısı arasındaki ilişkinin ana dinamiklerini ortaya koymaktır. Çalışmada, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğini ve Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeğini (State-Trait Anxiety Inventory) dolduran, 21-60 yaşları arasında, 180 Türk kadınından elde edilen verilerden yararlanılmıştır. Yukarıda belirtilen ölçeklere, anket yapılan kişilerin, estetik cerrahi geçmişi ve bu tür bir operasyonu gelecekte geçirmeyi düşünme gibi oranlarını gösteren çeşitli değişkenler eklenmiştir. Bu değişkenler ile ortaya çıkan sonuçlar arasında önemli önemli korelasyon olup olmadığını netleştirmek adına, anova/manova analizleri kullanılmıştır. Genel çalışma daha spesifik olarak aşağıdaki araştırma sorularını yanıtlamayı amaçlıyor:

- Kişinin öz benlik saygısı, yaşam doyumu ile plastik cerrahi yoluyla ortaya çıkan radikal değişim arzusu arasında bir ilişki var mı?

¹ Yazarın aynı isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

- Öz benlik saygısı, kaygı düzeyi ile estetik rekonstrüktif cerrahi arasındaki etkileşimin özelliklerini ve çalışma katılımcıları tarafından algılanma biçimlerini açıklamaktır.

Anahtar kelimeler: Plastik Cerrahi, Öz Benlik Saygısı, Estetik, Kaygı, Kitle İletişim Araçları

**FUNDAMENTAL DYNAMICS MEDIATING THE RELATIONSHIP
BETWEEN LEVEL OF ANXIETY AND SELF-ESTEEM PRESENT IN
CANDIDATES FOR PLASTIC RECONSTRUCTIVE AND COSMETIC
SURGERY INTERVENTIONS**

Abstract

The present study aims to unfold the fundamental dynamics mediating the relationship between level of anxiety and self-esteem present in candidates for aesthetic and reconstructive surgeries. The study will be conducted on 180 women from Turkey aged between 21-60 years who intend to engage with reconstructive surgeries. The study will utilize Rosenberg Self-Esteem Scale and Spielberger Test Anxiety Inventory. These will be reappropriated to reveal the relation between research subjects' self-esteem, anxiety level and plastic surgery treatments. The presence of possible correlations will be evaluated using algorithms correlation analysis. More specifically, the objective in the study aims to answer the following research questions:

- Is there a correlation between personal self-esteem, life satisfaction and desire for radical change in appearance through plastic surgery?
- What is the essence of the interaction between personal self-esteem, anxiety and aesthetic reconstructive surgery and the way such procedures are perceived by the study participants.

Keywords: Anxiety, Plastic Surgery, Self-Esteem, Aesthetic, Mass Media

1. GİRİŞ

Geçtiğimiz yüzyılda, plastik ve rekonstrüktif cerrahlar, ağır burun yaralanmalarını, yarık dudak gibi doğuştan malformasyonları, yara izleri, skarlar ve yeniden yapılandırmayı gerektiren kronik durumları olan milyonlarca hastanın yaşam koşullarını iyileştirmiştir. Bu çalışmada cerrahi yolu ile tedavi edilen söz konusu doğumsal yüz, vücut anomalisi veya kaza sonucu meydana gelen derin deformasyonları olan vaka incelenmeyecektir. Bu araştırmada, bahsi geçen kategorilere girmeyen, estetik veya gençleştirme amaçlı yapılan cerrahi müdahalelere ve prosedürlere başvuran bireylere odaklanılacaktır.

Estetik cerrahi için dış motive edici faktörler arasında; etnik önyargıdan kaçınma arzusu, yaş ayrımcılığı korkusu, eş, ebeveyn veya iş veren tarafından doğrudan veya dolaylı zorlamalar bulunmaktadır. İç faktörler arasında; depresyon, utanç, sosyal kaygı duygularını azaltma isteği, sevilmeyen bir özelliği değiştirme isteği, (genellikle kadınlarda) doğurganlığı işaret eden daha genç ve sağlıklı bir görünüm arzusu ve kariyer gelişimini teşvik edecek güçlü bir görünüm yaratma umudu yer almaktadır.

2. Estetik, Plastik ve Rekonstrüktif Cerrahi

Cerrahi yöntemlerle bir vücut parçasının oluşturmaya, yeniden yapılmasına plastik ve rekonstrüktif denir (Budak, 2017:586). Alanında uzman hekim tarafından uygulanan rekonstrüktif cerrahi doğuştan var olan kusurlar, gelişimsel anomaliler, travma, enfeksiyon, kitleler veya çeşitli hastalıklardan kaynaklan derin deformasyonlar gibi tıbbi problemleri revize etmek için uygulanır ve hastanın dış görünümünü düzeltmek için yapılmaktadır. Estetik ve rekonstrüktif cerrahi arasındaki fark oldukça önemlidir. Estetik cerrahi plastik ve rekonstrüktif cerrahinin yan dalı olmakla birlikte; bir kişinin fiziksel görünümünü değiştiren, sağlık nedenleriyle değil, güzelliğini veya fiziksel çekiciliğini arttırmak için yapılan ameliyat veya müdahaledir. Estetik cerrahi, vücudun mevcut yapılarını yeniden şekillendirerek daha orantılı ve estetik hale getirerek hastanın görünümünü ve özgüvenini artırmak için uygulanan bir yöntem olduğu var sayılmaktadır. Estetik cerrahi olarak nitelendirilen uygulamalar arasında meme büyütme/küçültme, burun düzeltme, yüz/karın germe, çene büyütme/küçültme, bacak kontörü düzeltme, kaça büyütme/toparlama, yanak inceltme gibi birçok işlem yer almaktadır. Estetik cerrahi, hastaların yaşam kalitesini önemli ölçüde artırma potansiyeline sahiptir, fakat yapılan müdahalelerin sonuçları hastanın beklentilerinden farklı olabilmektedir. Estetik amaçla yaptırılan bir müdahaleye karar vermeden önce, söz konusu müdahalenin yol açabileceği komplikasyonları, riskleri tam anlamıyla kavramak ve kabul etmek önemlidir.

Türk Dermatoloji Derneği 27. Ulusal Kongresinde açıklanan bilgilere göre Türkiye estetik konusunda dünyada ilk 10 ülkesi içine girmektedir. Ülkemizde güzellik, estetik ekonomisinin büyüklüğü, 2018 yılında yaklaşık 2 milyar dolara ulaşmakta ve yılda ortalama yüzde on büyümektedir (aa.com.tr). Günümüzde estetik müdahalelerin fiyat açısından daha ulaşılabilir hale gelmesiyle, estetik işlemler için başvuran, onlara ilgi duyan hastaların demografik özellikleri genişlemeye devam etmektedir.

2.2. Medikal Estetik Uygulamaları

Yüzeysel veya diğer bir deyişle ameliyatsız medikal estetik uygulamaları, cerrahi müdahale gerektirmeyen, fakat yine de alanında uzman hekim tarafından uygulanan nörotoksin ve dermal dolgu enjeksiyonları, mezoterapi, lazer tedavileri, asitli cilt soyma, mikrodermabrazyon v.b. işlemleri kapsamaktadır. Günümüzde bu tip cerrahi dışı estetik işlemler toplumda giderek daha fazla kabul görmekte ve daha fazla kadın ve erkek tüketici tarafından tercih edilmektedir. Medikal estetik olarak adlandırılan uygulamalar beş ana gruba ayrılmaktadır;

1. Lazer, ışık ve enerji tabanlı cihazlar kullanılarak yapılan işlemler: Yüz kızarıklığı, epilasyon, olgunluk lekeleri, güneş hasarı kaynaklı hiperpigmentasyon, yara izleri ve doğum lekeleri dahil olmak üzere çeşitli cilt durumları için kullanılmaktadır.
2. Nöromodülatörler: Yüzdeki derin veya ince çizgileri düzgünleştirmek için enjekte edilen kırışıklık gevşetici, botoks gibi lokal etki gösteren uygulamalardır. Genellikle yüzün, alın ve kaz ayağı bölgeleri için tercih edilmektedir.
3. Dolgu işlemleri: Yüze dolgunluk kazandıran, derinleşmiş mimik izlerini pürüzsüzleştiren hyaluronik asit gibi yumuşak dokuya enjekte edilen dolgu maddeleri ile uygulanmaktadır. Yüzün dudak, nazolabial kanal, çene, yanak, göz altı bölgelerini kapsayan işlem yelpazesini kapsamaktadır.

4. Kimyasal cilt soyma işlemleri: Cildi yenilemek ve pürüzsüzleştirmek amacı ile, ölü hücrelerin dökülmesine ve cildin epidermal tabakasının farklı derecelerde soyulmasına neden olan asitli çözeltiler kullanılarak uygulanmaktadır.
5. Vücut şekillendirici bakımlar: Bölgesel yağların giderilmesine ve cildin sıkılaştırılmasına yardımcı olan “yağ kırıcı”, “yağ dondurucu” cihazlarla, enjekte edilen mezoterapi ürünlerle yapılan bütün prosedürleri kapsamaktadır.

Botoks ve dolgu enjeksiyon işlemler ağırlı olduğundan, genellikle işlem öncesinde uygulama yapılacak bölgelerde lokal anestezi kremler kullanılmaktadır. Ağrı düzeyi kişinin ağrı eşiğine göre değişmektedir.

Amerikan Dermatolojik Cerrahi Derneği (ASDS) tarafından yayımlanan istatistik bilgilere göre yapılan medikal estetik uygulamaların sayısı artmaya devam etmektedir (Corey, 2016:33). ASDS'nin açıkladığı verilere göre, 2017 yılında, Amerika Birleşik Devletleri’de toplamda 3,7 milyon botoks ve dolgu işlemi, 3,2 milyon lazer ve ışık tabanlı işlem, 485 bin kimyasal cilt soyma işlemi ve 434 bin vücut şekillendirici işlem yapılmıştır. ASDS'nin 2017 yılında yapmış olduğu ankete göre, kozmetik işlemlerindeki sürekli artış ile halkın kendine daha çok güvenme, kendini daha çekici ve daha genç hissetme arzusunu yansıttığı sonucu çıkmaktadır. Yaşlanma belirtilerine yönelik enjeksiyonla uygulanan işlemler, 2012'den beri yükselen nöromodülatörler (%7) ve yumuşak doku dolgu maddeleri (%21) ile büyümeyi sürdürmektedir. Son altı yılda, yüz kızarıklığı (%86), cerrahi yara izleri (%76) ve akne izleri (%72), hastaların enerji bazlı tedavi gördüğü ilk üç durumdur. Türkiye’de henüz böyle bir istatistik yapılmamıştır (www.asds.net).

Başka bir araştırmaya göre, neredeyse sadece kadınlara ait bir alan zannedilen medikal estetik uygulamaları, giderek erkekler tarafından daha fazla tercih edilmektedir (Corey, 2016:34). Erkekler hala cerrahi olmayan kozmetik işlem uygulayanların küçük bir azınlığını (yaklaşık %10-20) içermektedir. Bu işlemler içerisinde nörotoksin enjeksiyon uygulamaları için erkeklerin talepleri artmaktadır. Bu talep atışın altında yatan nedenler hususunda, erkek hastalara medikal estetik uygulayan uzmanların, bu demografiye özgü anatomik, fizyolojik, davranışsal ve psikolojik faktörlerin farkında olmaları gerekmektedir.

3. "Mükemmel Güzellik" Kavramı ve Estetik Değerler

Psikolojide, hümanist yaklaşımın savunucularından Abraham Maslow’a göre kişinin davranışlarını belirleyen kendi gereksinimleridir. Gereksinimler, belli bir düzen ve sıra içerisinde. Maslow, çalışmaları sonucu ortaya çıkardığı hiyerarşiye göre bir ihtiyaçlar piramidi oluşturmuştur (Şekil 1).

Başlangıçta teori, insanların fizyolojik, güvenlik, aidiyet ve saygınlık ihtiyaçlarının karşılanması kişinin kendini gerçekleştirmesine yol açması gerektiğini vurgulamıştır. Daha sonra Maslow, bu ihtiyaçlara ilave olarak, kendini gerçekleştirmeye giden yolda, hiyerarşiye, estetik gereksinimi ve bilişsel gereksinim isimli iki basamak daha eklemiştir. Maslow’a göre estetik

Şekil 1. Abraham Maslow'nun Gereksinimler Hiyerarşisi

reksinimleri üst kategorilerde yer almaktadır (Smith, 2012:478). Estetik ihtiyaçlar, insanın güzelliğin tadını çıkarma ve teşvik etme arzusunun ifade eder. Örneğin, insanın kendini hoş bir şekilde ifade edebilmesi, kişilerarası ilişkilerde seviyeli davranması estetik ihtiyaçların arasındadır (Aruma, 2017:24). Giyimdeki en son stilleri takip etmek, belli bir tarzda giyinmek, makyaj yapmak insanın estetik anlayışını ifade etme biçimidir. Bireysel güzellik ihtiyaçlarını karşılayan estetik değerler anlaşıldığı üzere herkes için aynı değildir.

Güzellik, geniş anlamda estetik duyuları, özellikle de görüşü tatmin eden şekil, renk ya da form gibi niteliklerin soyut bir kombinasyonu olarak nitelendirilmektedir. Her birey, ırk, yaş, sosyal grup için farklı bir estetik algı biçimi vardır. Güzellik; estetiğin, kültürün, sosyal psikolojinin, felsefenin ve sosyolojinin bir parçası olarak incelenmektedir.

"İdeal güzellik", mükemmel bir biçimde, belirli bir kültür içerisinde, güzelliğe atfedilen özelliklerin takdir edildiği veya sahip olduğu bir kavramdır. Yüz ve vücut tipleri için biçimlendirilen güzellik algısı, sadece kültüre göre farklılık göstermekle kalmayıp aynı zamanda tarih boyunca da önemli ölçüde değişikliğe uğramıştır. Bir insanın yüz ve vücut güzelliğinin, mutlak ve simetri koşulları ile uyumlu fiziksel faktörlere bağlı olduğunu ileri süren kavram "altın oran"dır. Gündelik hayatımızda matematiğin estetik güzelliğe olan etkileri ile her alanda altın oran konsepti ile rastlanır. Altın oran, matematiksel olarak bir oran-orantı kuralıdır ve değeri 1,618033... olarak devam eden bu ondalık sayı bir ile toplandığında kendi karesine eşittir (Türkmen ve ark., 2013:3). İtalyan sanatçı Leonardo da Vinci'nin ünlü vücut diyagramı ve Mona Lisa tablosu gibi eserleri, matematiksel hesaplar ile ortaya çıkan örneklerdendir. Güzellik ölçüsü şeklinde kabul gören altın oran kuramı, "ideal güzellik" olarak adlandırılan kavramı ölçülerle ortaya koyar (Güzel, 2013:27).

4. Benlik ve Benlik Kavramı

Benlik öznedir, kişiseldir, bizimdir. Bir kişi kendi benliğinin yapısını ve benzersizliğini başka bir kişiye aktaramaz. Benzersizliği bağlamında benlik, kişisel deneyimin zenginliğine, bireyin tipolojik özelliklerine, çıkarlarına ve ihtiyaç alanının gelişmesine bağlıdır. En geniş anlamda kişinin kendine diğer herkesten ve her şeyden ayrı, benzersiz bir bütün olarak hissetmesi ve bu durumu bilincinde olması olarak tanımlanabilir (Budak, 2017:119). Benlik, birçok yapı taşlarından oluşan insan kişiliğinin temelini oluşturmaktadır. Benlik kavramı bireyin kendi nitelikleri ve yetenekleri hakkındaki fikirlerinden, diğer insanlar ve dünyayla etkileşime girebilme yetenekleri, kendi değerleri, kendi hedefleri, fikirleri hakkındaki farkındalıkları, kendi geçmişi, bugünü ve geleceği ile ilişkin düşüncelerini kapsamaktadır.

Benliğin içeriğini oluşturan; öz- düzenleme, insanın öz-imajı, öz-bilinç gibi alt sistemler yer almaktadır. Benlik, kişilik hiyerarşisinde en yüksek pozisyona sahiptir. Horney, "gerçek benlik" ve "ideal benlik" kavramlarının altını çizerek, sağlıklı ve nevrotik kişilerin sözkonusu benlik dinamiklerini tartışmıştır (Gençtan, 1998:238). Gerçek benlikleri ile uyum içinde yaşayan bireyleri sağlıklı, gerçek benliklerinden uzaklaşanları nevrotik olarak nitelendirmiştir. Horney'ye göre gerçek benlik ve arzu edilen benlik arasında bir çatışma sözkonusudur, bu çatışma sonucu ortaya çıkan içsel strese maruz kaldığında kişi, gerçek benliğine yabancılaşabilmektedir. Kendine yabancılaşma (entfremdung alm.) kavramı ilk olarak Karl Marx tarafından (1844 El Yazmaları) kullanılmıştır. Kendine yabancılaşan kişi kendi özünden, gerçek benliğinden uzaklaşır, başka bir deyişle öznellik kaybı yaşamaktadır. Çevreden alınan geri bildirimlere dayanan ve toplumsal etkileşimlerle gelişim gösteren benlik seviyesinin belirlenebilmesi için benlik saygısı önemli faktör oynar. (Korkmaz, 1996:21).

4.1. Benlik Saygısı

Türkçe karşılığı “benlik saygısı” olarak kullanılan self-esteem, kişinin kendisine, bireysel yönlerine, yaptığı iş ve davranışlara bir bütün olarak verdiği önemi ve değeri kapsar. Benlik saygısı, kişinin kendi öz-imajı ile özdeşleştirdiği ve bununla ilgili yaşadığı deneyimlerle birlikte edindiği kendine değer verme ve yeterlilik duygusudur (Dosev, 2010:477). Başka bir deyişle benlik saygısı, kendini kabul etme deneyimi dahil olmak üzere, bireyin kendi hakkında hissetme şeklidir. Benlik saygısının temeli, bireyin değerler sisteminden oluşur. Öz-değerlendirme, koruyucu işlevler gerçekleştirir ve davranışları etkiler. Kişilik gelişimini ve diğer insanlarla olan ilişkilerini düzenler. Kendinden memnuniyet veya hoşnutsuzluk derecesini yansıtan benlik saygısı, kişinin kendi başarısını veya başarısızlığını algılamasının temelini oluşturur. William James’e göre benlik saygısı, bireyin kendisini onaylaması veya onaylamaması, benliği tanımlayan içsel değerle bağlantılıdır. Benlik saygısı, kişinin mahkumiyetini kendi değerlerine göre belirlemektedir. Benlik imajı ayrıca sosyal roller, beden imajı ve kişilik özelliklerle tanımlanmaktadır (Stamatov, 2000:181). Benlik saygısının ideal benlik ile benlik imgesi arasındaki boşluğu ölçmektir. İdeal benlik, bir insanın tam olarak ne olması gerektiği ve tam potansiyeli olarak gördüğü bir kavramdır.

Benlik saygısı, insanın kendisine, bireysel yönlerine, yaptığı iş ve davranışlara bir bütün olarak verdiği önem ve değeri kapsar. Benlik saygısının temeli, bireyin değerler sisteminden oluşur. Öz değerlendirme, koruyucu işlevler gerçekleştirir, davranışları etkiler. Kişilik gelişimi ve diğer insanlarla olan ilişkilerini düzenler. Kendinden memnuniyet veya hoşnutsuzluk derecesini yansıtan benlik saygısı, iddiaların seviyesi için kendi başarısını veya başarısızlığını algılama temelini oluşturur. Benlik saygısı çeşitli farkındalık düzeylerinde olabilmektedir.

5. Kaygı

Kaygı; duygusal gerginlik, güvensizlik, oluşabilecek bir şey için belirsiz bir korku hissi ile karakterize, duygusal bir durumdur. Diğer bir deyişle kaygı, göreceli bir konu, muhtemel olumsuz olay için yoğun bir duygusal gerginlik içeren korku ve endişe halidir. Kaygı, kişinin geçici bir zihinsel hali, mizacın bir özelliği, bir kişilik oluşumu, istikrarlı özellik olabilir veya aynı anda her ikisi olarak tanımlanmaktadır (Budak, 2017:421).

Freud, psikoloji alanında “kaygı” sözcüğünü ilk kullanan olmuş, bir kavram olarak tanımlamış ve nedenlerini araştırmıştır. Freud, kaygının içgüdüsel dürtülerimizde duyduğumuz korkunun sonucu olduğunu ileri sürmüştür. Freud’a göre, yetişkin insanın yaşadığı kaygı, çocukluk döneminde yaşanan kaygının tekrarı ve yeniden yaşanmasıdır. Çözümlememiş oedipus kompleksi ve toplum tarafından onay görmeyeceği varsayılan cinsel dürtüler, kaygıya neden olan en önemli öğeleri arasındadır (Gençtan, 1998:50).

Ünlü psikiyatrist ve kuramcı Karen Horney, her bir kültürün, kendi bireyleri için kendine özgü korkular ürettiği varsayımında bulunur. İnsanın içinde yaşadığı kültürün değer yargıları, ne tür cinsel dürtülerin uygun olup olmadığını belirler. Toplumun uygun bulmadığı cinsel dürtüler, bu duygulara sahip kişide kaygı yaratabilmektedir. Horney’e göre, bu yüzden içinde yaşadığınız kültür çok önemli bir faktördür. Örneğin, ağır rekabetçi kültür, yüksek beklentiler ve kaybetme korkusuna neden olarak, kaygı ve nevrozların ortaya çıkması için gerekli zemini hazırlayabileceğini savunur (Nemeroff, 2014:1281). Rekabet oldukça önemli bir kavramdır. Rekabeti nevrozların temel nedeni olarak nitelendirir. Rekabetçi bir kültürde yaşamının, bireyin

kendini değerli hissetmesini engellediğini düşünmektedir (Geçtan, 1998:245). Horney, kaygıyı doğuştan gelen bir duygu olarak değil; sosyal ve çevresel koşulların bir neticesi olarak tanımlar.

Charles Spielberger birbirinden farklı iki kaygı türü tanımlar. Bu kaygılardan ilki, sürekli kaygı (trait anxiety), ikincisi durumluk kaygısıdır (state anxiety). Spielberger, tehlikeli koşulların yarattığı geçici kaygıyı, durumluk kaygısı, duygusal bir tepki olarak tanımlar. Durumluk kaygısının süresi ve şiddeti insanın tehlike yaratan unsuru algılanmasından, yorumlanmasından kaynaklanabilmektedir. Sürekli kaygı; durumluk kaygısının aksine durağan, sürekli. Birey, aslen etkisiz olan durumları, tehlike arz eden ve benliğine yönelik bir tehditmiş gibi algılar. Sürekli kaygısı yüksek seviyede olan kişiler, durumluk kaygısı da daha sık ve şiddetli yaşar (Özusta, 1995:33). Sürekli ve durumluk kaygı faktörleri ilişkilidir, sürekli kaygı düzeyindeki bu değişiklikler, genellikle rumluk kaygı düzeyine de yansımaktadır.

6. Beden İmajı

Benlik içeriğini oluşturan bölümler, bireyin sosyal kimlik öğeleri ve bireyin tipik fiziksel özelliklerini kapsar. Vücut algısı (beden imajı), bedensel benlik olarak da adlandırılan bu kavram, bireyin var olan gerçek fiziksel özelliklerinden ziyade aklında tasarlayıp, düşündüğü değerlendirmeyi içermektedir (Korkmaz, 1996:6). Beden imajı mutlaka gerçeği yansıtmak zorunda değildir. Örneğin, çok zayıf veya anoreksiya gibi yeme bozukluğu olan birey, kendisinin şişman olduğu inancına sahip olabilir. Bir kişinin vücut algısı, ebeveyn etkileri, arkadaşlar, medya vb. birçok faktörden etkilenmektedir.

7. YÖNTEM

7.1 Araştırma Grubu

Estetik rekonstrüktif cerrahi istek ve eğilim düzeylerini kavramak için anket çalışması hazırlanmıştır. Anket çalışması, İstanbul'da yaşayan, yaş dağılımı 21 ile 60 arasında olan 180 kadın üzerine yürütülmüştür. Çalışmaya İstanbul- Beşiktaş ilçesinde bulunan bir güzellik ve bakım salonunun danışanları olan, öz bakımına özen gösteren kadınlar olarak belirlenmiştir. Araştırmamızda kişilerin yalnızca "estetik/kozmetik amaçlı" uygulanan operasyonlara olan isteğini incelemeyi hedeflenmiştir. Kaza sonucu oluşan yara izi veya doğuştan yüz / vücut anomalisi olan kişiler çalışmaya özellikle çalışmanın dışında bırakılmıştır.

7.2. Veri Toplama Araçları

Hazırlanan bireysel bilgi formunda kişilerin geçmişte uyguladıkları ve gelecekte uygulamayı planladıkları plastik cerrahi ve yüzeysel kozmetik işlemlerine ilişkin düşünceleri ve oranlarını saptayan bölümlerin yanı sıra, kadınların yaş, eğitim seviyesi, çalışma durumunu ve sosyal medya kullanım sıklığı gibi ek bilgiler de eklenmiştir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğini (Kısa Form) ve Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeğini (State-Trait Anxiety Inventory) dolduran bütün katılımcılardan bireysel bilgi formu da toplanmıştır.

Bireysel Bilgi Formu

Hazırlanan bireysel bilgi formunda kişilerin geçmişte uyguladıkları ve gelecekte uygulamayı planladıkları plastik cerrahi ve yüzeysel kozmetik işlemlerine ilişkin düşünceleri ve oranlarını saptayan bölümlerin yanı sıra, kadınların yaş, eğitim seviyesi, çalışma durumunu ve sosyal medya kullanım sıklığı gibi ek bilgiler de eklenmiştir. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğini (Kısa Form) ve Durumluk-Sürekli Kaygı Ölçeğini (State-Trait Anxiety Inventory) dolduran bütün katılımcılardan bireysel bilgi formu da toplanmıştır.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği – Kısa Form

Katılımcıların kendilerine verdikleri değeri ölçmek için, psikoloji alanında yapılan birçok araştırmada kullanılmış olan Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (Kısa Form, 1965) uygulanmıştır. Ölçek Morris Rosenberg tarafından geliştirilmiş, Türkçe'ye uyarlaması Dr. Füsün Çetin Çuhadaroglu (1986) tarafından yapılmıştır. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinin Türkiye'de yetişkinler için güvenilirlik ve geçerlik çalışması Mediha Korkmaz (1996) tarafından gerçekleştirilmiştir. Likert tipi olan bu ölçek, beş olumlu ifade ve beş olumsuz, toplam on ifade içerir. Ölçek puanlamasında düşük puan, benlik saygısının yüksekliğini; yüksek puan, benlik saygısının düşüklüğünü gösterir. Buna göre; 0-1 puan yüksek, 2-4 puan orta ve 5-6 puan düşük benlik saygısı düzeyi olarak saptanmıştır.

Spielberg Durum ve Sürekli Kaygı Ölçeği

Durumluk- Sürekli Kaygı Envanteri (STAI), yaygın olarak kullanılan durumluk kaygı ölçeğidir. Klinik ortamlarda anksiyeteyi teşhis etmek, depresyon belirtilerini ayırt etmek için kullanılmaktadır. Ölçek, Spielberger ve arkadaşları (1983) tarafından İngilizce dilinde, Amerika Birleşik Devletlerinde yaşayan genç ve yetişkin bireylerde kullanmak üzere geliştirilmiştir. Envanterin Türkçe uyarlaması 1974-1977 yılları arasında Öner ve Le Compte tarafından yapılmıştır. En popüler versiyonu olan form Y, sürekli kaygı değerlendirmesi için 20 maddeye ve durumluk kaygı değerlendirmesi için 20 maddeye sahiptir. STAI, en az altıncı sınıf okuma seviyesine sahip olanlar için uygundur.

7.3. Uygulama

Araştırmada kullanılan veri toplama araçları, örneklem grubuna 1 Haziran 2018 – 1 Aralık 2019 tarihleri arasında uygulanmıştır. Tüm katılımcılara çalışma hakkında ön bilgi verilmiştir. Çalışmanın yürütüleceği İstanbul- Beşiktaş ilçesinde bulunan güzellik ve bakım salonundan yazılı olarak onay alınmıştır. Araştırmada kullanılacak STAI ve RBSÖ'nün yazarlarından çalışmamızı yapabilmek için e-posta yoluyla izin alınmıştır. Bulguların incelemesinde örneklem grubu Levinson yetişkin yaşam döngü kuramına göre beş ayrı yaş grubuna ayrılmıştır. Örneklem grubundan elde edilen verilerin demografik sonuçları tespit edilmiştir. Daha sonra ise uygulanan analiz türleri grup sayısına göre ANOVA ve POST-HOC kullanılmıştır.

8. BULGULAR

8.1 Genel Bulgular

Anketten, 21-60 yaş aralığı olan 180 kadının tamamının, yüzeysel kozmetik (makyaj, saç boyama, cilt bakımı, manikür vb.) uygulamalarına en az bir kez başvurduğu ve uygulamaları deneyimlediği anlaşılmıştır. Çalışmada toplanan diğer demografik bilgilere göre katılımcıların medeni durumu %46,6 (N 73) bekar, %44,4 (N 80) evli ve %15 (N 27) boşanmış veya dul olduğunu anlaşılmıştır. Eğitim düzeyi açısından ise 180 katılımcı içerisinde ilköğretim mezunu %4,4 (N 8), ortaokul %8,3 (N15), lise mezunu %28,9 (N52), üniversite ve üstü mezunu ise yüksek oranda %58,3 (N 105) olarak saptanmıştır. Çalışma durumu bakımından katılımcıların %80 (N 145) çalışıyor/öğrenci şikkını işaretlerken, %19,4 (N 35) ev hanımı olduğu anlaşılmıştır. Sübjektif olarak saptanan gelir düzeyi düşük %6,1 (N 11), orta %72,2 (N130) ve yüksek gelir düzeyi seçeneğini işaretleyen %21,7 (N 39) olmuştur.

Tablo 1. Çalışmaya katılan kadınların kişilik özellikleri

Medeni Durumu	F	%
Bekar	73	40,6
Evli	80	44,4
Boşanmış/Dul	27	15
Eğitim Düzeyi		
İlkokul mezunu	8	4,4
Ortaokul mezunu	15	8,3
Lise mezunu	52	28,9
Üniversite ve üstü	105	58,3
Çalışma/Meşguliyet Durumu		
Çalışıyorum/Öğrenciyim	145	80,6
Çalışmıyorum/Ev Hanımıyım	35	19,4
Gelir Düzeyi		
Düşük	11	6,1
Orta	130	72,2
Yüksek	39	21,7

Örneklem grubun içerisinde 35-44 yaş aralığı en yüksek katılım %35 kaydedilirken, araştırmaya katılanların ortalama yaşı 31'dir. Çalışmaya dahil olan katılımcıların yaş dağılımı Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların yaş dağılımı yüzde oranı

8.2. Estetik Ameliyatı Olma Durumu ile İlgili Bulgular

Tablo 3'te görüldüğü gibi %27,8'i (N 50) estetik ameliyatı olmayıp, fakat olmayı düşündükleri şeklinde cevap vermiştir. %31,7 'i (N 57) daha önce estetik ameliyatı geçirmiş ve gerekirse tekrar olmak için girişim yapabileceklerini beyan etmiştir. %6,7'i (N 12) daha önce

estetik ameliyatı olup, tekrar ameliyat düşünmediklerine dair görüş belirtmiştir. %33,9'u (N 61) estetik ameliyat geçirmediklerini ve gelecekte de geçirmeyi düşünmedikleri yönünde cevap vermiştir.

Tablo 3. Estetik ameliyat olma konusunda verilen cevapların dağılımı

Estetik ameliyata ilişkin verilen seçenekler	f	%
1. Hiç estetik ameliyatı olmadım ve estetik ameliyat olmayı düşünmüyorum	61	33,9
2. Hiç estetik ameliyatı olmadım fakat, estetik ameliyat olmayı düşünüyorum	50	27,8
3. Estetik ameliyatı oldum fakat, yeniden bir estetik ameliyatı olmayı düşünmüyorum	12	6,7
4. Estetik ameliyatı oldum, ihtiyaç duyarsam yeniden estetik ameliyatı olmayı düşünürüm	57	31,7
Toplam	180	100

Tablo 3 incelendiğinde 2. ve 4. ifadeleri işaretleyen katılımcılar estetik ameliyatı olma düşüncesinde olduklarını görülmüştür. Tablo 4'te katılımcıların estetik ameliyatı yaptırmayı düşünme/düşünmeme oranları sunulmuştur.

Tablo 4. Estetik ameliyatı düşünme oranları

İşaretlenen ifadelere göre	f	%
Düşünüyorum	107	59,4
Düşünmüyorum	73	40,6

Tablo 5'te görüldüğü gibi 35- 44 ve 45- 54 yaş aralığındaki gruplarda en yüksek oranda estetik ameliyat olma isteği saptanmıştır. Örneklemin içerisinde, katılımın en yüksek olduğu grup 35 – 44 yaş arası olan 63 kadının sonuçları, istek eğiliminin %67 oranı ile ikinci sırada olduğunu göstermektedir.

Tablo 5. Katılımcıların estetik cerrahi düşünce durumlarını yaş aralığı ve yüzde oranı ile gösteren anket sonuçları

Yaş aralığı	Düşünüyorum		Düşünmüyorum		f
	f	%	f	%	
21 - 24	12	49	19	61	31
25 - 34	32	62	20	38	52
35 - 44	42	67	21	33	63
45 - 54	19	70	8	30	27

Yaş aralığı	Düşünüyorum	Düşünmüyorum	f
55 - 60	29	71	7
Topl am	119	61	180

Çalışmada kullanılan bireysel bilgi formunda estetik durumunu (Tablo 3) belirten ifadelerin 2., 3., ve 4. şikkını işaretleyen kişilerin estetik ameliyatı ile ilişkili oldukları anlaşılmaktadır. Şekil 2’de sunulduğu gibi estetik ameliyat ile ilişkili %66,1 (N 119), katılımcıların ilişkili olmayanlara %33,9 (N 61) göre oranı dikkat çekici oranda yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Anket çalışmasından elde edilen verilere göre, katılımcıların yaş dağılımına göre estetik ameliyat ile ilişkili ve yaş dağılımına göre estetik ameliyatı olma düşünce oranları birbirine yakın olduğu görülmüştür. Yaş aralıklarına göre estetik ameliyatı ile ilişkili olma yüzde oranı ile ilgili bulguları Tablo 6’da sunulmuştur.

Şekil 2. Estetik ameliyatı ile ilişki oranı

Tablo 6. Katılımcıların estetik cerrahi ilişki durumlarını yaş aralığı ve yüzde oranı ile gösteren anket sonuçları

Yaş aralığı			İlişkili		İlişkili değil		f
			f	%	f	%	
24	21	-	14	45	17	55	31
	25	-	33	63	19	37	52
34	35	-	49	78	14	22	63
	45	-	19	70	8	30	27
44	55	-	4	57	3	43	7
	Topl		119		61		180
am							

Tablo 7’de görüldüğü gibi örneklem grubunun sosyal medya kullanım alışkanlıklarının değişkeni açısından, estetik ameliyatı ile ilişki değişken arasında anlamlı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Anlamlılık çıksa da baz düşük olduğundan temsiliyet sağlamaz. Yalnızca ilgili örneklem için fikir vermesi açısından değerlendirilmelidir.

Tablo7. Sosyal medya kullanımına göre estetik ameliyatı ile ilişki durum puanları.

Sosyal medya kullanım sıklığı	İlişkili		İlişkili değil		f
	f	%	f	%	
1. Hiç kullanmıyorum	2	27	8	73	11
2. Ayda birkaç defa kullanıyorum	1	50	1	50	2
3. Her hafta en az bir kez kullanıyorum	6	67	3	33	9
4. Her gün bir-iki defa kullanıyorum	35	70	15	30	50
5. Her gün sıklıkla kullanıyorum	74	69	34	21	108
Toplam	119		61		180

8.3. Estetik Ameliyat, Estetik Operasyon Olma Durumu ve Kaygı Düzeyi ile İlgili Bulgular

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeğinden elde edilen sonuçlara göre çalışma grubunun ortalama benlik saygısı puanı 1,3’dir ve standart sapması $\pm 1,41$ olarak görülmüştür. RBSÖ’nün puanlaması göre 0-1 puan yüksek, 2-4 puan orta ve 5-6 puan düşük benlik saygısı düzeyi olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, 119 katılımcı (% 66,1) yüksek düzeyde benlik saygısı, 53 katılımcı (%29,4) ortalama benlik saygısı 3 katılımcı (% 4.4) düşük benlik saygısı sergilemiştir. Buna göre; çalışmanın örnekleminde yüksek benlik saygısı olan bireyler çoğunluk sağlamaktadır. Tablo 8 incelendiğinde benlik saygısının ortalama puanları estetik ameliyat durumuna göre anlamlı farklılık göstermemiştir. RBSÖ’den elde edilen sonuçları ve estetik ameliyat olma durumu hakkında verilen cevapların dağılımı Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8. Estetik ameliyat olma durumuna göre benlik saygısı puanları dağılımı

Estetik ameliyata ilişkin verilen seçenekler	Benlik Saygısı Puanı	Standart Sapma	f
1. Hiç estetik ameliyatı olmadım ve estetik ameliyat olmayı düşünmüyorum	1,21	$\pm 1,17$	61
2. Hiç estetik ameliyatı olmadım fakat, estetik ameliyat olmayı düşünüyorum	1,42	$\pm 1,58$	50
3. Estetik ameliyatı oldum fakat, yeniden bir estetik ameliyatı olmayı düşünmüyorum	1,08	$\pm 1,51$	12
4. Estetik ameliyatı oldum, ihtiyaç duyarsam yeniden estetik ameliyatı olmayı düşünürüm	1,33	$\pm 1,49$	57
Ortalama	1,30	$\pm 1,41$	180

Spielberg Durum ve Sürekli Kaygı Ölçeği ile elde edilen bilgilere göre çalışma grubunun ortalama durumluk kaygı düzeyi 43,4 standart sapma $\pm 5,54$ olarak, sürekli kaygı düzeyi ise 47,1 standart sapma $\pm 5,89$ ile tüm katılımcıların durumluk kaygı düzeyine göre nispeten daha yüksek olarak görülmüştür. Spielberg durumluk ve sürekli kaygı envanter referansları baz alındığında; yüksek kaygı düzeyinin referans aralıklarında (42-80 puan) kalan katılımcılar, orta kaygı düzeyi referans sınırına (36-42 puan) yakın olduklarından günlük yaşamda işlevselliğini aksatmaya neden olan bir puan saptanmamıştır. Deneklerin estetik ameliyatı olma durumuna göre sürekli kaygı düzeyleri Tablo 9 ve durumluk kaygı düzeyleri Tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 9. Estetik ameliyat olma durumuna göre sürekli kaygı düzeyi dağılımı

Estetik ameliyata ilişkin verilen seçenekler	Sürekli Kaygı Düzeyi	Standart Sapma	f
1. Hiç estetik ameliyatı olmadım ve estetik ameliyat olmayı düşünmüyorum	47,00	$\pm 5,66$	61
2. Hiç estetik ameliyatı olmadım fakat, estetik ameliyat olmayı düşünüyorum	47,10	$\pm 6,79$	50
3. Estetik ameliyatı oldum fakat, yeniden bir estetik ameliyatı olmayı düşünmüyorum	45,25	$\pm 4,75$	12
4. Estetik ameliyatı oldum, ihtiyaç duyarsam yeniden estetik ameliyatı olmayı düşünürüm	47,58	$\pm 5,53$	57
Ortalama	47,09	5,89	180

Tablo 9 incelendiğinde deneklerin estetik operasyon yaptırma durumu ile işaret ettikleri ifadeler ve sürekli kaygı düzeyi sonuçlarında önemli bir kırılma görünmemektedir.

Tablo 10. Estetik ameliyat olma durumuna göre durumluk kaygı düzeyi dağılımı

Estetik ameliyata ilişkin verilen seçenekler	Durumluk Kaygı Düzeyi	Standart Sapma	f
1. Hiç estetik ameliyatı olmadım ve estetik ameliyat olmayı düşünmüyorum	43,72	$\pm 5,83$	61
2. Hiç estetik ameliyatı olmadım fakat, estetik ameliyat olmayı düşünüyorum	43,12	$\pm 5,15$	50
3. Estetik ameliyatı oldum fakat, yeniden bir estetik ameliyatı olmayı düşünmüyorum	42,58	$\pm 3,99$	12
4. Estetik ameliyatı oldum, ihtiyaç duyarsam yeniden estetik ameliyatı olmayı düşünürüm	43,51	$\pm 4,96$	57
Ortalama	43,41	$\pm 5,24$	180

Bu araştırmanın konusu kişilerin kaygı düzeyinin ve öz benlik saygılarının; estetik, plastik ve rekonstrüktif operasyon yaptırma isteği üzerindeki etkisini incelemektir. Bu örnekleme benlik saygısı seviyesi ve durumluk-sürekli kaygı düzeyleri estetik operasyon yaptırma isteği için koşullandırıcı özellikler olarak görülmemektedir.

9.TARTIŞMA VE SONUÇ

Estetik müdahale isteyen kişilerin ameliyat öncesi psikolojik değerlendirilmelerinin şart koşulması ile ilgili bir yönetmeliğin hazırlanması. Estetik eğitimi, kültür ve kişilik hakkındaki temel fikirlerin toplandığı düğümdür. Estetik, insanın kendini geliştirmesine teşvik eden ve onu bütün bir kişi olarak inşa eden faktörlerin biridir. Literatürde estetik müdahale arzusunun altında yatan güdüler ile ilgili birçok araştırma mevcuttur. De Vries (2019), Meksika’da bulunan bir estetik kliniğinde estetik ameliyat olmayı düşünen 87 aday üzerinde yürüttüğü çalışmada; estetik ameliyatı olma isteği ile kaygı düzeyi ve benlik saygısı arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Katılımcıların %93.1’i (N 81) yüksek, %6.9’u (N 6) ise orta düzeyde öz benlik saygısına sahipken; kaygı düzeyi açısından katılımcıların %92’si (N 80) orta düzeyde ve %8’i (N 7) düşük düzeyde olmak üzere; genel olarak işlevselliklerini etkilemeyen kaygı düzeyine sahip oldukları bildirilmiştir (De Vries ve ark, 2019:4). De Vries, araştırmasına katılan estetik cerrahi adaylarının %35’inin bekar, lise mezunu ve üstü, 29-31 yaşları arasında olmasını dikkate değer bulmuş; gelecekle yapılacak araştırmalarda katılımcıların demografik özellikleri açısından incelenmesinin gerekliliğinin altına çizmiştir.

Bazı araştırmalar estetik müdahalelerin, kişilerin benlik saygısı üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu işaret etmektedir (Soest ve ark., 2009:1942). Soest (s. 1042) çalışmada, katılımcıların estetik cerrahi müdahale sonrasında vücut imajı (0.17, $p < 0.01$) ve benlik saygı (0.19, $p < 0.01$) seviyelerinde iyileşme kaydettiğini bildirmiştir. Fakat istenmeyen netice ile sonuçlanan bir estetik müdahale tam aksi yönde bir etki yaratabilir.

Beden Algı Bozukluğu (BDB) tanısı konulmuş kişiler, görünümündeki “kusurdan” kurtulmak için, riskli sayılabilecek medikal estetik işlemler veya estetik cerrahi işlemlerde sıklıkla bulunabilmektedir. Ancak, bu tedaviler genellikle görünüm endişelerini ortadan kaldırmaz. Öte yandan, hastaların stres ve kaygı seviyesi çoğunlukla değişmeden kalır ve bazı durumlarda görünüm endişeleri daha da artar (Phillips ve ark., 2001:505). Türkiye’de estetik müdahale için başvuran hastalarda; BDB veya başka bir bozukluğun olma ihtimali göz önünde bulundurularak psikolojik bir değerlendirme işleminin yapılması çok az kurum tarafından uygulanmaktadır.

Bu çalışmanın ilk temel bulgusu, örneklemdeki kişilerin benlik saygısı ve kaygı düzeyleri ile estetik ameliyatı olma isteği arasında anlamlı bir ilişki olmadığıdır. Gelecekte bir estetik ameliyat yaptırmayı göz önünde bulunduranların (N107) durumluk kaygı düzeyi (43,3 $SD \pm 6,13$) ve sürekli kaygı düzeyi (47,4 $SD \pm 6,13$) ile; gelecekte estetik ameliyat yaptırmayı düşünmeyenlerin (N 73) durumluk kaygı düzeyi ve sürekli kaygı düzeyinin benzer olduğu anlaşılmıştır (43,5 $SD \pm 5,56$ ve 46,7 $SD \pm 5,53$). Öte yandan; gelecekte estetik ameliyat yaptırmayı düşünenler (1,37 $SD \pm 1,53$) ile gelecekte estetik ameliyat yaptırmayı düşünmeyenlerin (1,19 $SD \pm 1,22$) benzer yükseklikte benlik saygı seviyesine sahip oldukları ortaya çıkarılmış, bu açıdan anlamlı derecede bir kırılma olmadığı tespit edilmiştir. Mevcut incelemede estetik müdahale için başvuran/estetik müdahale düşünen kişilerin kaygı ve benlik saygı düzeylerinde anlamlı bir farklılaşma saptanmamıştır. Diğer önemli bulgu ise daha önce deneklerin estetik ameliyat yaptıırma ilişkisi ortalama olarak yüksek olmasıdır (%66 N119).

Araştırma bulgularına göre, benlik saygısı, durum - sürekli kaygı düzeylerinin; estetik, plastik ve rekonstrüktif cerrahi operasyon yaptıırma isteğini etkileyen faktörler olmadığı söylenebilir. Bulgular doğrultusunda olumlu beden imajı oluşturma ve estetik cerrahi süreci ile ilgili şu önerilerde bulunulabilir:

- Sosyal medyada paylaşılan filtreli görseller, estetik müdahale içeren videolar ve beden imajı ile ilgili yapılan eleştirel yorumların; kişilerin estetik yaptırma isteği üzerindeki etkisinin daha geniş bir çerçevede araştırılması gerekmektedir.
- Bireylerin güzellik ihtiyaçlarını etkileyen estetik değerlerin ve geleneksel estetik öğretilerinin içinde kabul gören güzellik değerlerinin kültürel açıdan yeniden incelenmesi. Medyada yaygın olan temsillerin kişilerin beden imajını nasıl etkilediğini açıklığa kavuşturmak için, nitel ve niceliksel ölçütlerin kullanıldığı daha geniş bir araştırma yürütülmelidir.

KAYNAKLAR

- Aruma, E. Hanachor, M. (2017) “Abraham Maslow’s Hierarchy Of Needs And Assessment Of Needs In Community Development”, International Journal of Development and Economic Sustainability Y.5, S.7, s.15-27..
- Budak, S. (2017), Psikoloji Sözlüğü, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Castle, D. J., Honigman, R. J., & Phillips, K. A. (2002). “Does cosmetic surgery improve psychosocial wellbeing? ”, Medical Journal of Australia, Y.176 S.12, S.601–603.
- Crerand, C. E., Menard, W., & Phillips, K. A. (2010), “Surgical and minimally invasive cosmetic procedures among persons with body dysmorphic disorder”, Annals of Plastic Surgery, Y. 65, s.11-16.
- Corey, S. Arisa, E. (2016). “Nonsurgical Cosmetic Procedures For Men: Trends And Technique Considerations”, The Journal of clinical and Aesthetic Dermatology, Y.9, S.12, S.33–43.
- Craighead, E. vd. (2014), Encyclopedia of Psychology and Behavioral Science (3. Baskı), Наука и Искусство, Sofia.
- Çuhadaroğlu, F. (1986), Adolesanlarda Benlik Saygısı, Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara.
- Десев, Л. (1999), Речник по психология, Булгарика, София.
- De Vries, D. A. vd. (2014), “The effect of social network site use on appearance investment and desire for cosmetic surgery among adolescent boys and girls”, Sex Roles. Springer, Y.71, S. 9–10, s. 283–295.
- Del Aguila E, Martínez JR, Pablos JL, Huánuco M, Encina VM, Rhenals AL (2019), Personality Traits, Anxiety, and Self-esteem in Patients Seeking Cosmetic Surgery in Mexico City. Plast Reconstruction Surgery Global Open. Y7, S10. s. 1-6.
- DSM-V (2013), Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5. (5.Baskı), American Psychiatric Association, Washington, s.493-538.
- Eco, U. (2006), Güzelliğin Tarihi (Çev., A. Akkoyunlu), Doğan Yayıncılık, İstanbul
- Fardouly, J., & Vartanian, L. R. (2016), “Social media and body image concerns: Current research and future directions”, Current Opinion in Psychology, Y.1, S. 9, s. 1-5.

- Freud, S., (1996). Yaşamım ve Psikanaliz (Çev., K. Şipal), Say Yayınları, İstanbul.
- Geertz, C. (1993), “Religion as a cultural system”, (Ed. C. Geertz), The interpretation of cultures: selected essays, s. 87–125, Fontana Press.
- Gençtan, E. (1998), Psikanaliz ve Sonrası, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Güzel, E. (2018), “Güzellik Dayatması Altında Tüketim Nesnesine Dönüşen Kadın”, Global Media Journal, Y.4, S.7, s. 81-96.
- Güzel, E. (2013), Kültürel Bağlamda Kadın ve Güzellik, Doktora Tezi, Yeditepe Üniversitesi Antropoloji Anabilim Dalı, İstanbul.
- Horney, K. (2010), İçsel Çatışmalarımız (Çev., Z. Koçak), Sel, İstanbul.
- Horney, K. (2017), Nevrozalar ve İnsan Gelişimi (Çev., E. Erbatur), Sel, İstanbul.
- Kleinman, P. (2015), Psiko101: Psikolojinin Gerçekleri (H. Kaplan). Okuyan, İstanbul.
- Колев, И. Пожарлиев, Ч. (2001), Философия, Из. Анубис, София.
- Korkmaz, M. (1996), Yetişkin Örneklem İçin Bir Benlik Saygısı Ölçeğinin Güvenirlilik ve Gerçeklik Çalışması, Uzmanlık Tezi, Ege Üniversitesi Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Kutash, I. (1994), Anxiety. (Ed. R. J. Corsini), Encyclopedia of Psychology, Wiley, s. 166–182, New York.
- Marx, K. (1993), 1844 Elyazmaları (Çev., K. Sömer), Sol Yayınları, Ankara.
- Marx, K. (2000), Yabancılaşma (Çev., K. Sömer ve ark), Sol Yayınları, Ankara.
- Milkie, M. A. (1999), “Qualitative Contributions to Social Psychology”, Social Psychology Quarterly, Y.62, S. 2, s. 190-210.
- Monro, F. Huon, G. (2005), “Media-portrayed Idealized Images, Body Shame and Appearance Anxiety”, Eating Disorders S.38, Y.1, s.85–90.
- Mulkens, S., Bos, A. E., Uleman, R. ve ark. (2012), “Psychopathology symptoms in a sample of female cosmetic surgery patients”, Journal of Plastic, Reconstructive & Aesthetic Surgery, Y.65, S.3, s.321-327.
- Oktan, V. Şahin, M. (2010). “Kız ergenlerde beden imajı ile benlik saygısı arasındaki ilişkinin incelenmesi”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi, Y. 7, S.2, s. 544-556.
- Öner, N. and Le Compte, A., (1983), Durumluk ve Sürekli Kaygı Envanteri El Kitabı, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Özusta, Ş. (1995), “Çocuklar İçin Durumluk-Süreklilik Kaygı Envanteri Uyarlama, Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması”, Türk Psikoloji Dergisi, Y.10, S.34, s. 32-44.
- Pempek, T. A., Yermolayeva, Y. A., Calvert, S. L. (2009), “College students’ social networking experiences on Facebook”, Journal of Applied Developmental Psychology, Y. 30, s. 227–238.
- Phillips, K. A., Grant, J., Siniscalchi, J., ve ark. (2001), “Surgical and nonpsychiatric medical treatment of patients with body dysmorphic disorder”, Psychosomatics, Y. 42, s. 504–510.

- Phillips, K. A., & Menard, W. (2006). "Suicidality in body dysmorphic disorder: A prospective study", *American Journal of Psychiatry*, Y. 163, s.1280–1282.
- Попов, Г. (2012), Психопатология. Феноменология. Методология, Из. Стено, Варна
- Rosenberg, M. (1965), *Society and the Adolescent Self-Image*, Princeton University Press, Princeton.
- Scharff (Eds.), *New femininities: Postfeminism, neoliberalism and subjectivity* (pp. 99–116). London: Palgrave. (2011).
- Sezgin, S. & Şenol, Selmin. (2010), "Medyadaki Kadın İmgesi: Anne. 21. Yüzyılın Eşiğinde Kadınlar: Değişim ve Güçlenme", *Uluslararası Multidisipliner Kadın Kongresi*, s. 459-463, İzmir
- Smith, E. Nolen-Noeksema, S. Fredrickson, B. Loftus, G. Bem, D. Maren, S. (2012). *Psikolojiye Giriş* (3. Baskı), Kişilik (S.452-491), Arkadaş Yayınevi, Ankara
- Sommers-Flanagan, J. (2016), *Klinik Görüşme Psikolojik Değerlendirme Esasları* (Çev., G. Akbaş, L. Korkmaz), 3.Baskı, İthaki, İstanbul.
- Spielberger, C. D., Gorsuch, R. L., Lushene, R., Vagg, P. R., Jacobs, G. A. (1983), *Manual for the State-Trait Anxiety Inventory*. Palo Alto, Consulting Psychologists Press, CA.
- Spielberger, C.D. (1966), *Theory and Research on Anxiety*, Academic Press, New York.
- Стаматов, Р. (1992), *Психология, Просвета, София*.
- Tukuş, L. (2010), *Benlik Saygısı Ölçeği – Kısa Formu Türkçe Güvenirlilik ve Gerçeklik Çalışması*, Uzmanlık Tezi, Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Kocaeli.
- Türkmen, İ. Kurt, Z. Karşılıgil, E. (2013), "Destek Vektör Makinesi Yöntemi İle Yüz Güzelliği Kararı", *Sinyal İşleme ve İletişim*, S14.
- T. von Soest, I.L. Kvale, H.E. Roald, K.C. (2009), "The effects of cosmetic surgery on body image, self-esteem, and psychological problem", *Skolleborgi Journal of Plastic, Reconstructive & Aesthetic Surgery*, S.62, 1238-1244
- Walker, C.E., Krumhuber, E.G., Dayan, S. ve ark. (2019) "Effects of social media use on desire for cosmetic surgery among young women", *Current Psychology*, Springer, s. 1-10.
- <https://www.asds.net/skin-experts/news-room/press-releases/asds-members-performed-nearly-12-million-treatments-in-2017> .Erişim tarihi: 18.12.2019
- aa.com.tr/tr/turkiye/turkiyede-estetik-ekonomisinin-buyuklugu-2-milyar-dolar/1296667 Erişim tarihi: 24.06.2016.